

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm 2012-06-18
Ert dnr Ku 2010/295/KV
Vårt dnr 5-43/12

Remissvar – Nationell samordning av hemslöjden – *en översyn av Nämnden för hemslöjdsfrågor*

Sammanfattning

Nämnden bedömer att den gjorda översynen av Nämnden för hemslöjdsfrågor är en väl genomarbetad genomlysning av verksamheten utifrån både ett historiskt perspektiv och en nulägesbeskrivning. Utredaren betonar hemslöjdens breda verksamhetsfält och dess relevans för flera delar av samhällslivet såväl inom närings- och kulturpolitiken som inom den civila sektorn.

Nämnden vill framhålla att behovet av en myndighet inom hemslöjdsområdet inte har minskat genom kultursamverkansmodellens genomförande. Snarare har betydelsen av en sektorsmyndighet ökat genom nämndens roll i samverkansrådet för att relevanta bedömningar ska kunna göras utifrån ett helhetsperspektiv på hemslöjdsområdet.

Nämnden ställer sig bakom översynens analys av verksamheten där utredaren betonar att den nuvarande organisationsformen med Tillväxtverket som värmyndighet fungerar såväl kostnadseffektivt som ändamålsenligt. Det finns ett behov av en strategiskt samordnande myndighet som garanterar och står för kvalitets- och kunskapsutveckling samt omvärldsanalys. Nämnden ser dessutom stora möjligheter att utveckla rikskonsulentfunktionen inom myndigheten för att arbeta med tvärgående frågor på ett framgångsrikt sätt.

Nämnden förordar liksom utredaren att den nuvarande myndigheten har ett fortsatt ansvar för den nationella samordningen av hemslöjdsområdet och med uppgiften att fördela statsbidrag till hemslöjdsfrämjande verksamhet.

Inledning/Bakgrund

I betänkandet Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet (SOU 2010:11) menade man att det fanns skäl att överväga om det på sikt skulle behövas en egen myndighet för hemslöjdsområdet som en följd av utredningens förslag att fördelningen av medel till läns hemslöjds konsulenterna skulle ske inom ramen för kultursamverkansmodellen. Samtidigt underströk utredningen att man erfarit att NFH haft en stor betydelse för att stärka hemslöjden i Sverige.

Nämnden ställde i sitt remissvar sig bakom behovet av en utredning om NFHs framtida roll i det nya kulturpolitiska landskap som skulle växa fram i samband med kultursamverkansmodellens genomförande. Nämnden såg nya möjligheter till utveckling och förnyelse.

I budgetpropositionen för 2011 redogjorde regeringen för att NFH står inför en period av förändring då verksamheten påverkas av införandet av en ny modell för fördelning av statligt stöd till regional kulturverksamhet. Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att det finns ett behov av att göra en översyn av nämndens verksamhet och det framtida behovet av nationell samordning på hemslöjdsområdet.

Under den tid översynen pågått har kultursamverkansmodellen implementerats successivt och idag ingår 16 län i samverkansmodellen. Samverkansrådet, där nämnden är representerat har etablerats och riktlinjer för uppföljning av samverkansmodellen har arbetats fram. NFH har tagit aktiv del av detta arbete som påbörjats men är långt ifrån färdigt. Hemslöjdsverksamheten är ett av de sakområden som ska finnas med i regionernas kulturplaner.

Kap. 2 Statens roll växer fram

Kap. 3 Ett myndighetsansvar för hemslöjden

I dessa två kapitel beskrivs hur den statliga hemslöjdspolitiken växer fram och utvecklas från 1870-talet och framåt. Det nära sambandet mellan de näringspolitiska och de kulturpolitiska perspektiven, mellan det nationella och det regionala samhällsansvaret, liksom mellan samhällets och den ideella sektorns insatser framgår tydligt av denna historiska exposé.

NFH delar utredarens bedömning av den stora betydelse som 1917-års och 1977-års betänkande har haft för hemslöjdsområdets utveckling. Att det funnits en statlig nämnd (inledningsvis en rådgivande nämnd under Kommerskollegium och sedan 1981 en självständig myndighet) som haft ett sektorövergripande perspektiv har

starkt bidragit till att det statliga stödet har fått genomslag och främjat utvecklingen. NFH menar liksom 1977-års hemslöjdsutredning att det är av stor betydelse att det finns ett samlande organ/myndighet som kan fånga in hemslöjdens olika aspekter utifrån en helhetssyn på verksamheten.

Hemslöjdens historiska betydelse för näringspolitiken har förändrats utifrån samhällets utveckling och kopplingen till kulturpolitiken har stärkts. 1991 flyttades hemslöjdfrågorna över från Näringsdepartementet till Kulturdepartementet. Hemslöjden har dock haft kvar ett ben i näringsverksamheten, vilket är en styrka när regeringen nu lyfter kulturella och kreativa näringar som ett prioriterat område. Att idag ha sin hemvist inom kulturpolitiken och samtidigt ha en nära koppling till näringspolitiken genom att ha Tillväxtverket som värmyndighet är en tillgång. Dessutom har NFH ett nära samarbete med det civila samhället genom samverkan med bland annat den ideella hemslöjdsorganisationen. Detta sammantaget är helt i linje med intentionerna i den nya kulturpolitiken. En förutsättning för detta flexibla samspel med olika parter är dock nämndens självständiga ställning och roll.

Kap. 4 Kultursamverkansmodellen

Här tas upp de förändrade förutsättningar som kultursamverkansmodellen medför när det gäller nämndens arbete samt den nya modellens konsekvenser för hemslöjdsområdet.

De nya förutsättningar leder till nya arbetssätt på såväl regional som central nivå. NFH har fått nya uppdrag i den bemärkelsen att nämnden är representerat i samverkansrådet och ska delta i bedömningen av kulturplanerna och uppföljningsarbetet utifrån sin kompetens inom området. Utredaren menar att samverkansmodellen medför en minskad kontakt med den regionala nivån då NFH inte längre står för årlig bidragsfördelning och uppföljning. Påpekas bör dock att om NFH ska kunna bidra med relevanta bedömningar av både kulturplaner och uppföljningar i samverkansrådet förutsätter detta att NFH känner till och följer arbetet på regional nivå. NFH kan bara därigenom skapa sig en aktuell bild av den enskilda regionen samt skaffa sig ett jämförande helhetsperspektiv inom hemslöjdsområdet.

Som utredaren påpekar är det ännu för tidigt att dra några bestämda slutsatser av kultursamverkansmodellens konsekvenser. NFH menar dock att det har varit av stor betydelse så här långt att NFH kunnat bevaka hemslöjdens plats i kulturplanarbetet på regional nivå i dialog med hemslöjdskonsulenterna, deras huvudmän och regionernas företrädare. Detta kommer också att gälla det kommande uppföljningsarbetet.

Det finns uppenbarligen en stor risk att hemslöjdsområdet som intar en stor plats i många människors vardag men en liten plats med ekonomiska mått mätt marginaliseras i redovisningar, uppföljningar och utvärderingar. Detta kan märkas i den första utvärderingen som Myndigheten för kulturanalys gjort av kultursamverkansmodellen.

I detta kapitel tas också frågan om regionala huvudmannaskap upp. NFH delar ut redarens beskrivning av hur det regionala huvudmannaskapet har utvecklats och utredarens bedömning av huvudmannaskapet utifrån kultursamverkansmodellens intentioner. NFH återkommer till frågan i samband med kommentarer till Kap. 6

Kap. 5 Rikskonsulentverksamheten

Rikskonsulenterna indelas här i två olika grupper. Dels de som är knutna till en speciell slöjdart t.ex. knyppling och sameslöjd, dels de som arbetar med tvärgående frågor t.ex. barn och unga, internationella och interkulturella frågor, näringsfrågor. NFH har prioriterat det tvärgående perspektivet under senare år. Man har när det gäller en halvtidstjänst valt att anställa rikskonsulenter i projektform under en begränsad tid för att kunna växla perspektiv och kunna tillgodose olika aktuella behov. Detta ses som en bra och flexibel arbetsform utifrån de begränsade resurser som har funnits.

Rikskonsulentfunktionen kompletterar länshemslöjds-konsulenterna som har ett brett uppdrag. De regionala hemslöjds-konsulenterna har ofta ett gediget hantverks- och slöjdekunskande men kan inte dessutom vara specialister på olika tvärfrågor. Att då ha den specialkompetensen vid nämndens kansli som en resurs att erbjuda och som en mentorsfunktion för de regionala hemslöjds-konsulenterna har visat sig vara ett framgångsrikt arbetssätt. Rikskonsulenterna fungerar som bollplank, utvecklare och tillför nya perspektiv. Detta ses som en bra framtida arbetsmodell som bör kunna utvecklas inom fler områden.

Kap. 6 Överväganden och förslag

Behovet av nationell samordning

Den nya kultursamverkansmodellen innebär

- att nämnden inte längre ska fördela statsbidrag till regional kulturverksamhet
- att nämnden enligt översynens förslag inte längre ska pröva och godkänna huvudmän för de regionala hemslöjds-konsulenterna.

Utredaren konstaterar att denna förändring inte minskar behovet av nationell samordning vilket är helt i överensstämmelse med NFHs erfarenheter från samverkansmodellen. För att hemslöjdsområdet ska kunna utvecklas krävs en samordnande funktion som kan garantera kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan landets hemslöjds konsulenter. Sektorsmyndigheten ska även stå för ett strategiskt helhetsperspektiv, kvalitetsutveckling och omvärldsanalys. För att dra nytta av och överföra olika erfarenheter på regional nivå mellan regionerna samt kunna genomföra gemensamma insatser som på ett kostnadseffektivt sätt gagnar samtliga krävs en nationell samordning.

Om nämnden ska kunna bidra med relevanta bedömningar i samverkansrådet krävs att nämnden upprätthåller en kontinuerlig dialog med de regionala hemslöjds konsulenter och deras huvudmän och har ett helhetsperspektiv på den samlande hemslöjds verksamheten i landet. Detta är en förutsättning för att jämförelser mellan regionerna ska kunna göras och olika regioners styrkor och svagheter ska bli synliga.

Det statliga åtagandet

I detta avsnitt beskriver utredaren hemslöjdssektorns bredd och betydelse för flera delar av samhällslivet. Det gäller hemslöjdens betydelse som näringsgren liksom dess sociala och kulturella betydelse.

Hemslöjden har stor relevans i dagens samhälle vilket avspeglar i det stora intresse som idag finns för handgjort skapande. Här bör understrykas att detta gäller för alla åldrar och i hela landet, såväl i storstäder som i glesbygd.

Det statliga åtagandet att främja hemslöjd möjliggör och skapar förutsättningar för att hemslöjden kan utvecklas inom detta breda verksamhetsfält. Den statliga myndigheten är en garant för att måluppfyllelse är i linje med de kulturpolitiska målen.

Två alternativa myndighetslösningar

Utredaren inleder detta avsnitt med att titta på myndighetsstrukturen utifrån kulturutredningens förslag och regeringens syn på små myndigheter.

Det kan naturligtvis diskuteras för- och nackdelar med att vara en liten myndighet men med storleken ökar inte per automatik kraften, effektiviteten, rationaliteten och relevansen. En liten myndighet kan vara snabb, flexibel och lätttrölig vilket ofta är en förutsättning för att nå framgång i vår föränderliga omvärld. Här vill NFH hänvisa till 2006 års förvaltningskommitté med delbetänkandet ”Opinionsbildande verksam-

het och små myndigheter”. Där slås fast att det saknas stöd för tesen att det skulle finnas påtagliga generella problem som beror på att myndigheter är små. Den individuella variationen mellan myndigheter är mer påtaglig än skillnaderna mellan olika storleksgrupper.

Efter remissbehandlingen av kulturutredningen valde regeringen att förespråka en ökad samverkan mellan kulturmyndigheterna istället för en sammanslagning till tre sfärmyndigheter. För NFH som liten myndighet har alltid samverkan varit en förutsättning för att kunna nå ut och kunna påverka. Samverkan och samarbete präglar också konstruktionen med att Tillväxtverket är NFHs värdmyndighet som förutom administrativa fördelar också bidrar till att nämnden har en nära koppling till näringspolitiken.

NFH ställer sig bakom den analys som utredaren gör av NFHs verksamhet. Nämnden vill dock kommentera synpunkten som tas upp att hemslöjdssektorn skulle vara för liten för att härbärgera två nationella organisationer, både nämnden och Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund, SHR. NFH ser detta snarare som en styrka utifrån branschens perspektiv. Detta innebär att hemslöjden med hög kompetens kan agera inom olika sfärer, den offentliga, den ideella och den kommersiella, och på så sätt nå fler, öka synligheten och uppmärksamheten. Ibland möts de olika intressena och att NFH och SHR då kan samverka ökar effektiviteten och måluppfyllelsen.

Olika alternativ

NFH ger här några korta kommentarer till utredarens olika alternativ:

Statens kulturråd

Här ser NFH en stor fara i att hemslöjden position skulle försvagas då styrkan idag ligger i dess bredd med koppling till både kultur och näring samt det civila samhället. Risken är också stor att hemslöjdsfrågorna skulle drunkna i Kulturrådets andra mer dominarende kulturyttringar. Att upprätthålla hemslöjdens synlighet och tydlighet förutsätter en självständig myndighet.

Sametinget

Nämnden bedömer att det är av största vikt att regeringen lyssnar till de samiska organisationerna och att en hållbar lösning förutsätter att de samiska organisationerna står bakom förslaget.

SHR

NFH bedömer att både NFH och SHR gynnas av att de båda organisationerna renodlar sina roller som myndighet respektive ideell organisation men att man samtidigt har en kontinuerlig dialog som främjar hemslöjdssektorn som helhet. Hemslöjdens framgångar har bottnat i detta samspel samt en gemensam kompetens inom ett brett fält, det offentliga, det ideella och det kommersiella/näringspolitiska.

Det nya uppdraget som NFH nu tagit fram i dialog med SHR har för avsikt att förtydliga myndighetens och den ideella organisationens olika roller utan att detaljstyra. För närvarande pågår en försöksperiod och uppdraget kommer att utvärderas efter tre år. Målet är att finna en för båda parter fungerande lösning utifrån det statliga budgetåret och SHRs förbundsstämma.

Att lägga myndighetsansvar på en ideell organisation betraktar nämnden liksom utredaren som mindre lämpat då den ideella organisationen är mottagare av en del av de medel som myndigheten fördelar. Denna lösning har tagits upp i tidigare hemslöjdsutredningar men tillbakavisats då den innebär dubbla roller och lojaliter för en ideell organisation.

Ett fortsatt ansvar för NFH

Nämnden ställer sig helt bakom utredarens bedömning: ”Nämnden för hemslöjdsfrågor är fortsatt ansvarig för myndigheten med ansvar för den nationella samordningen på hemslöjdsområdet och med uppgift att fördela statsbidrag till hemslöjdsfrämjande verksamhet.”

Utredaren finner tre skäl som talar för detta:

- Nämnden utför sina uppgifter på ett ändamålsenligt och kompetent sätt.
- Den berörda hemslöjdssektorn förordar att den nationella samordningen ska hanteras av en separat, självständig myndighet.
- Att den nuvarande organisationsformen med Tillväxtverket som värmyndighet fungerar kostnadseffektivt och att både NFH och Tillväxtverket är nöjda med samarbetet.

Utredaren har några förslag och smärre justeringar när det gäller NFHs kommande arbetsuppgifter som nämnden vill kommentera:

- Att det utarbetas en särskild statsbidragsordning för nämndens framtida bidragsgivning. Här tar utredaren upp att de tre tidigare anslagsposterna för bidragändamål slagits samman till en post och att detta medför att nämnden

själv kan avgöra nivån på statsbidraget till SHR. Det är riktigt att det blivit en post för bidagsgivning men regeringen anger i regleringsbrevet för 2012 hur stor summa som ska gå till SHR.

- Utredaren tar upp att det kan finnas skäl för ytterligare klargöranden av den inbördes ansvarfördelningen mellan myndigheten och den ideella rörelsen. Här vill nämnden understryka att man bör avvakta den treåriga försöksperiod som pågår i dialog med SHR om att pröva en uppdragsmodell för att bl.a. tydliggöra rollfördelningen.
- Utredaren tar upp att kultursamverkansmodellen har förändrat nämndens arbete och arbetsbelastning i den bemärkelsen att 60 procent av det samlade statsbidraget nu fördelas av kulturrådet och att detta i förhållande till nämndens förvaltningsanslag beräknas sänka kostnaderna med totalt 20 procent. Detta är en felaktig slutsats, arbetets innehåll har förändrats men inte arbetsbelastningen. Den har snarare ökat med tanke på det merarbete som uppstår under kultursamverkansmodellens genomförandeprocess. Två system ska fungera parallellt samtidigt som ett nytt system alltid är tidskrävande på grund av ovana och osäkerhet. NFHs årsredovisning för 2011 visar att konsulentverksamheten har tagit 16 procent av personalresurserna i anspråk vilket kan jämföras med 2010 då det var 24 procent. En ny uppgift har tillkommit 2011 och det är deltagande i samverkansrådet vilket tar 11 procent av kansliets arbetsinsatser. Med andra ord samverkansmodellen har ännu inte kunnat frigöra några resurser till andra utvecklingsområden.
- Utredaren menar att NFH även fortsättningsvis ska besluta om statsbidrag till sameslöjdskonsulenterna och spetskonsulenten. Den inriktning med tvärgående teman som nämnden i övrigt stakat ut för verksamheten med rikskonsulenter bedöms ligga väl i linje med regeringens kultur- och näringspolitiska prioriteringar. Här kan tilläggas att NFH önskar utveckla verksamheten med rikskonsulenter för tvärfrågorna då detta ses som angeläget att lyfta och blir till nytta för hemslöjdsverksamheten i hela landet.
- När det gäller huvudmannaskapsfrågan föreslår utredaren en förändring helt i linje med kultursamverkansmodellen intentioner när det gäller ett ökat regionalt inflytande. Det vill säga att nämnden inte längre ska granska och godkänna regionala huvudmän. Däremot bör det fortsatt vara möjligt för nämnden att ge råd om olika huvudmannalösningar till de län och regioner som så efterfrågar och nämnden bör också kunna bistå berörda länslemslöjdskonsulenter i motsvarande ärenden när de så önskar. Att även i fortsättningen kunna

ge råd bedömer NFH som en viktig uppgift då förfrågning fortsätter att komma från län som gått in i samverkansmodellen. Detta sker utifrån att NFH är den enda organisation som har en god överblick när det gäller erfarenheter av olika huvudmannaskapslösningar i hela landet.

- NFH bedömer att nämndens plats i samverkansrådet är av största vikt då ingen annan myndighet har kunskap om hemslöjdssektorn. Här har behovet av NFHs erfarenheter och kompetens ökat.

Nämnden beslöt vid sitt sammanträde den 5 juni 2012 att avge ovanstående yttrande.

Nämnden för hemslöjdsfrågor

Bo-Erik Gyberg
Ordförande

Eva Ohlsson
Kanslichef